

Чи легко притягнути керівника закладу освіти до відповідальності, якщо він не повідомив про факт булінгу? На папері — так. А як на практиці?

Олег Юдін,
адвокат, член комітету
медичного і фармацевтичного
права та біоетики
Національної асоціації
адвокатів України

Відповідальність за булінг: що в законі, що на практиці

Після того, як вщухли рекламні виступи про прийняття і набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 № 2657-VIII, настав час з'ясувати, які нові норми права він увів, що потрібно знати керівнику закладу освіти.

Нові норми

Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено новою статтею 173⁴ «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу».

Згідно з нею:

Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

За булінг **ввели штраф** від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 грн) або громадські роботи від 20 до 40 годин.

Якщо булінг вчинила група осіб або його скоєно повторно протягом року після накладення штрафу, розмір стягнення становитиме 100-200 неоподатковуваних мінімумів (1700-3400 грн) або громадські роботи 40-60 годин.

Якщо булінг вчинила малолітня (до 14 років) або неповнолітня (від 14 до 16 років) особа, то штраф платитимуть чи виконуватимуть громадські роботи батьки, або особи, які їх замінюють.

Якщо керівник закладу освіти не повідомить уповноважені підрозділи органів Нацполіції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу, він отримає штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку.

Відповідальність

Законодавча норма передбачає два види адміністративних правопорушень:

- відповідальність учасника освітнього процесу за булінг;
- відповідальність керівника закладу освіти за приховування факту булінгу.

Розглянемо їх.

Аби притягнути до відповідальності за булінг, органи поліції повинні **скласти протокол** про адміністративне правопорушення. Після цього всі матеріали передають до суду, аби розглянути питання винуватості особи, щодо якої складено протокол.

Що потрібно довести.

Щоб притягнути до відповідальності за булінг — факту насильства недостатньо. Потрібно довести, що внаслідок насильства **могла бути заподіяна або заподіяна шкода** психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого.

Ось тут починається найцікавіше.

У справах про притягнення до адміністративної відповідальності, як і у всіх інших справах, які розглядає суд, кожен факт необхідно доводити.

Тому доводити доведеться не лише факт насильства, а й факт заподіяння шкоди психічному або фізичному

здоров'ю людини, або гіпотетичну можливість її заподіяння.

Отже, перш ніж скласти протокол про адміністративне правопорушення і передати його в суд, органи поліції зобов'язані зібрати докази наявності шкоди або докази того, що шкоду могли заподіяти, хоча фактично її не заподіяли.

Без висновку експерта тут не обійтися.

І якщо з доведенням реального заподіяння шкоди експертам все більш-менш зрозуміло, то як доводити те, що дії, які ще не заподіяли ніякої шкоди, могли її заподіяти, — не зрозуміло.

Як оформити.

Законом встановлено строк, протягом якого можна притягнути особу до адміністративної відповідальності. Його ніхто не має права продовжувати.

Строк — **три місяці**. Причому відлік починається з моменту вчинення правопорушення або, якщо правопорушення триває, — з моменту його виявлення.

Учасник освітнього процесу

Ознаки булінгу:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін — кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі;
- наслідки у вигляді психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

70%

знущань відбуваються словесно: принизливі обзивання, глузування, жорстока критика, висміювання тощо

За три місяці **потрібно:**

1. Написати заяву в поліцію.
2. З'ясувати, хто ж конкретно займатиметься випадком булінгу.
3. Розпитати всіх осіб, які так чи інакше були причетні до булінгу або були свідками.
4. Зібрати необхідні документи і віддати їх на експертизу.
5. Імовірно, зібраних поліцією матеріалів виявиться недостатньо, і експерт запросить додаткові відомості.
6. Зібрати додаткові відомості та передати їх експерту.
7. Дізнатися, що експерт завалений роботою і зможе дати висновок не раніше, ніж через тижнів/місяців.
8. Отримати висновок експерта.
9. З'ясувати, що, виявляється, є ще низка питань, які потребують висновку експерта (адвокати особи, підозрюваної в скоєнні вбулінгу, без проблем їх сформулюють).
10. Призначити ще одну експертизу.
11. Коли всі експертизи нарешті зроблять, скласти протокол і направити його до суду.
12. Дочекатися дати судового засідання і дізнатися, що в поліції протокол склали з порушеннями або про те, що є інші труднощі щодо слухання справи (і я не фантазую).
13. Після того, як почнуться слухання по справі, дізнатися, що адвокати захисту вимагають допиту в суді всіх свідків (А що? Мають право!).
14. Після допиту свідків дізнатися, що потрібна ще одна експертиза...

Гадаю, ви зрозуміли, що за три місяці все зазначене зробити неможливо. А значить, майже зі стовідсотковою ймовірністю можна констатувати, що нікого до адмінвідповідальності залучити не зможуть — строки раніше сплинуть, аніж суд ухвалить відповідне рішення.

Керівник

Чи можна притягнути до відповідальності керівника закладу освіти, якщо він не повідомив про факт булінгу в поліцію? Законодавча норма не вселяє надій на те, що її можна буде успішно застосувати практично. Що ж ускладнюватиме притягнення до відповідальності керівника закладу освіти?

Необхідно довести, що був саме булінг. Тобто не знущання, а знущання із заподіянням шкоди або встановленою можливістю його заподіяння.

Без висновку експерта неможливо довести, що керівник не повідомив про булінг. Адже керівник закладу не має права робити такі висновки самостійно. Особливо, якщо шкода не була заподіяна, а є лише припущення її можливого заподіяння.

Тобто, аби притягнути керівника закладу до такої адміністративної відповідальності, доведеться повністю повторити весь описаний вище алгоритм. А також додатково зібрати докази провини самого керівника.

Висновки

Щоб притягнути до відповідальності за булінг, потрібно встановити наявність наслідків або ймовірність їх настання.

Самого факту насильства недостатньо, аби стверджувати, що був саме булінг.

Якби законодавча норма обмежувалася лише фактом насильства, це значно спростило б ситуацію. А так навіть очевидне насильство не дає права говорити про те, що було скоєно булінг, поки не доведено факт шкоди і причинний зв'язок.

Тому на нас чекає вельми «весела» судова практика. ■